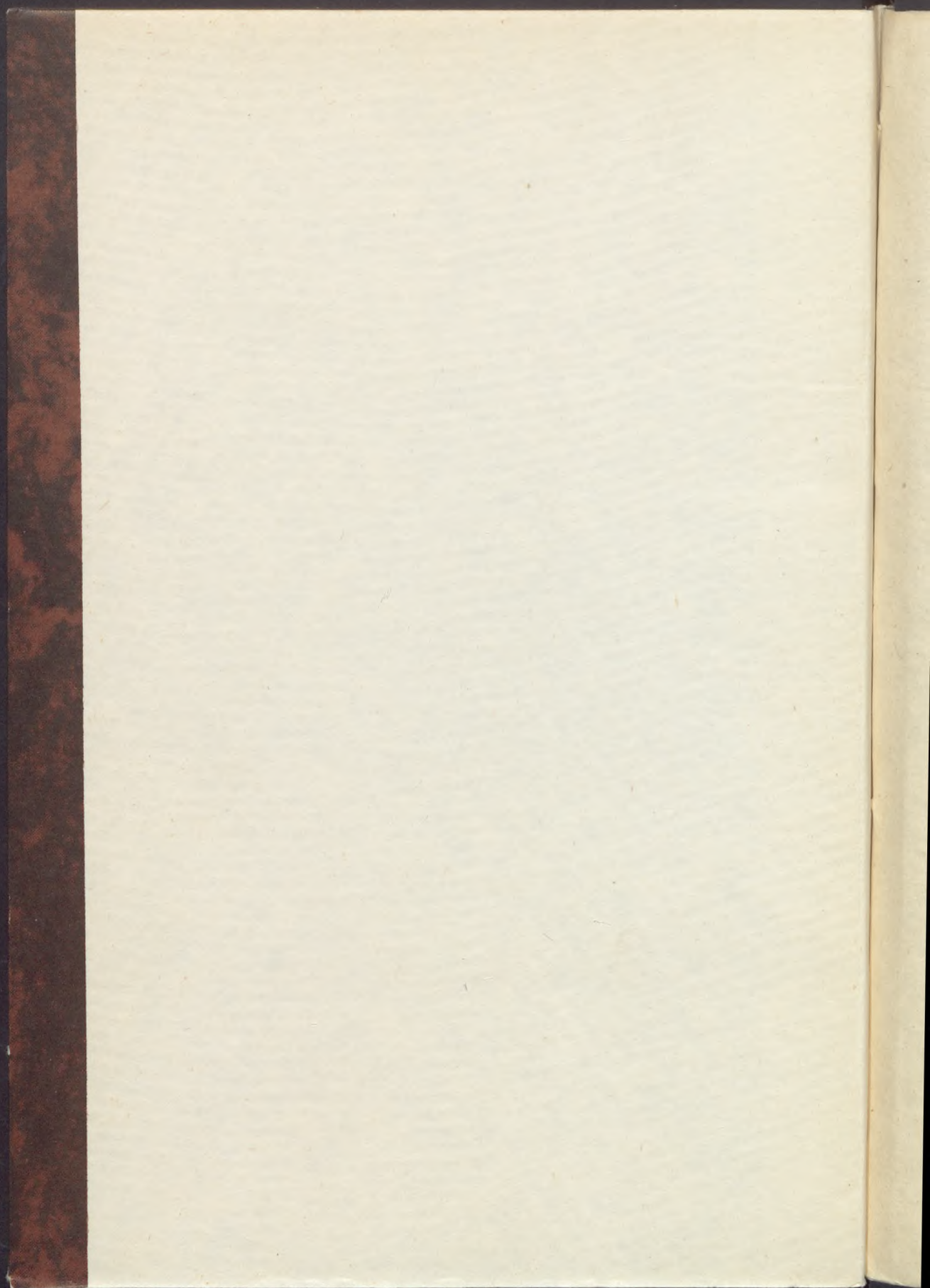
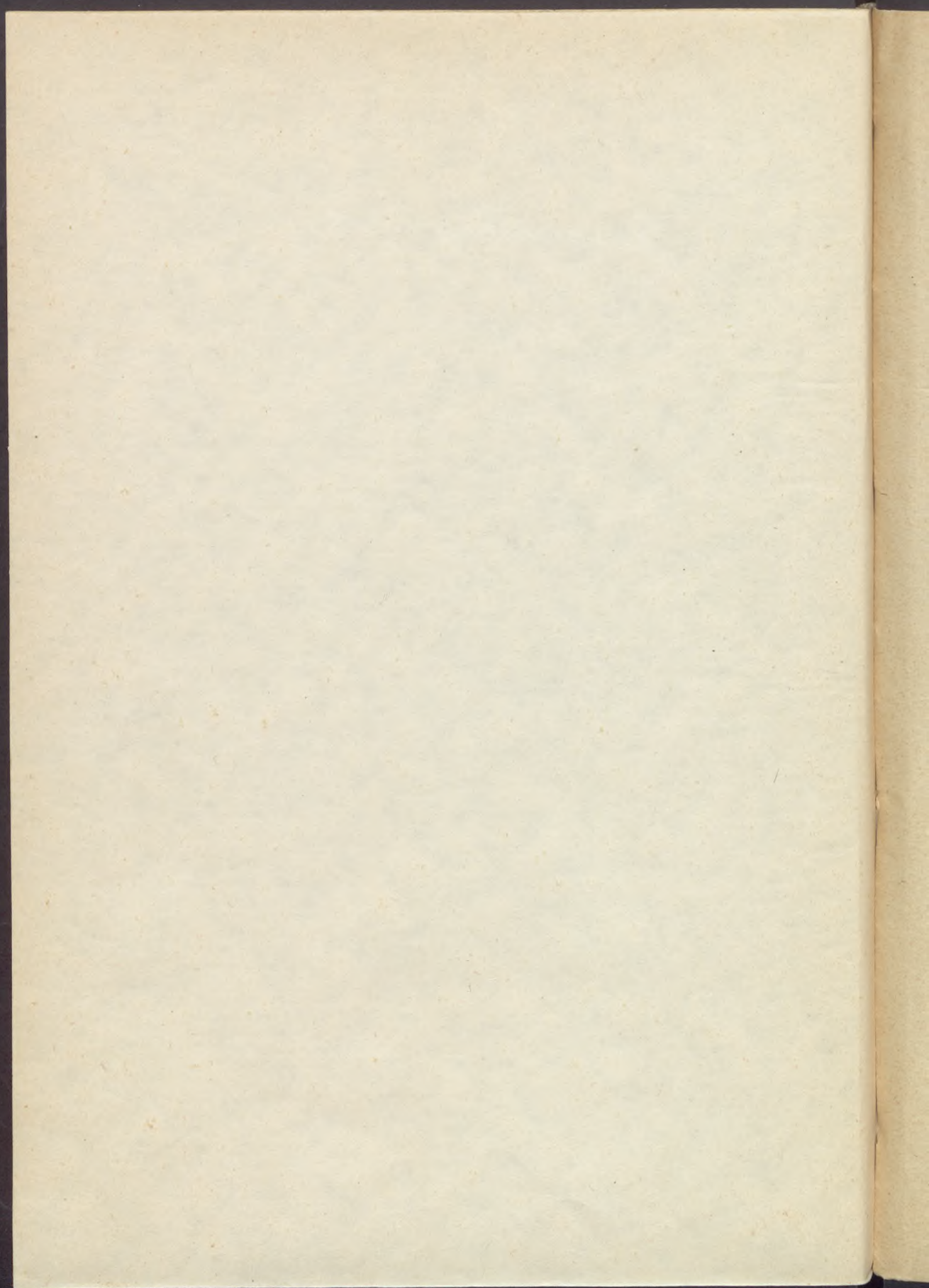

618.185

1.

618185

Rapais Raymund.

A MAGYAR VIRÁGNYELV.*

Száz éve, hogy a virágnyelv elindult hódító útjára, tehát azt mondhatom, hogy centenáriumát ünnepeljük ezzel a felolvasással. És ha már annyi minden másnak megültük a századik évfordulóját, miért ne emlékezhetnénk meg arról, hogyan vallottak szerelmet ezelőtt száz évvel ükapáink és ükanyáink! Már csak azért is, mert semmi sem olyan alkalmas elmúlt korok felidézésére és megértetésére, mint az ellentét. És én valóban nem tudok nagyobb ellentétet elképzelni, mint a mai kupecnyelvet és a centenáris virágnyelvet.

Ma nincs szüksége a fiatalságnak virágnyelvre, mert — hogy úgy mondjam — kivívta függetlenségét. Száz év előtt, a táblabíróvilágban, és még sokáig a mult század folyamán más volt a helyzet. A fiatalságot úgy tekintették az öregek, mint valamely tulajdonukat, amellyel ha nem is szabadon, de mindenesetre bizonyos határok között rendelkezhetnek. És mert az öregek mindig elfelejtik, hogy maguk is voltak fiatalok és szerelmesek, akkor sem akarták megérteni a szív szavát, hanem olyan célok szolgálatába akarták állítani a házasságot, amelyek az öreg szíveket hevítették.

Ilyen alakban nyilatkozott meg a táblabíróvilágban az ellentét öregek és fiatalok között és az elnyomott fiatalság mit tehetett mást, titkos nyelvet szerkesztett arra, hogy akkor is megértethesse magát, mikor az öregek felügyelete alatt állott.

Ebben rejlik a virágnyelv eredete. Nem volt az más, mint a szabadságra és függetlenségre törekvő fiatalság első rohama az öregek ellen. A virágnyelvek írói nem is csinálnak ebből titkot, hanem az előszóban őszintén elárulták céljaikat. Természetesen annak a korának virágos nyelvén, amelyet ma már nem mindenki ért meg első hallásra.

Íme Kassay Adolf előszava Virágnyelv című kis könyvecskéjéhez:

„A természet egyik legszebb rendeltetése azon szép tiszteletben pontosul, mellyel bir a nőnem a férfi felett; — hány élv perceit varázsolják elő a nők; s viszont mennyi pokoli kinoknak teremtetők megtagadott szerelmök által. Hány élet esett áldozatul a szülői fényvágynak, mellyet gyermekeik boldogsága fölé helyezvék a szü-

* A Magyar Néprajzi Társaságban tartott előadás.

618.185
Szigyó Széchényi Könyvtár

Leltári szám:

1274-2978/1906

lők, hány véletlen találkozás boldogít bennünket egy pillanatban, a mely az össze nem jöhetés miatt előli üdvünket.

Hiába állítasz vas zárat, a szerelmet elszigetelendőket, egy bűverő felnyitandja azokat, áttör az a vészek rémein, át a sors hullámain, s mentől erősebb a neki vetett gát, annál nagyobb erővel; de szomorubb következéseivel magának nyit utat.

Mennél forróbb s tisztább két szív meggátolt érzelve, annál nagyobb lánggal lobban fel, annál nagyobb hatással fejlődik ki; s lehet-e kinosabb perc, ha már két szív közt kifejlett szerelmet kölcsönös viszonyosság egybe nem forraszthatja.

A két szívben támadt s már el nem oltható érzelmek lángjait éleszteni van-e szebb s gyönyörűbb alkalom, a legtisztább érzeteket egybe foglalt virágnyelvnel, hol a természet műve által tartatik fel a kölcsönös érintkezés, kedveseinknek adott virágnyelv példányának sorai, egy küldött virágszál, vagy papírra írt, vagy beszéd közben kiejtett virágnév felfedezendő szívünk titkait; s ez ártatlan, a virág általi társalgás kutfeje a legtisztább s legforróbb szerelemnek. Kinek megtagadná a sors az értekezhetési alkalmat kedvesével, annak bánatait némüleg e virágnyelv szétosztlatandhatja.

Mint ebből látjuk, a virágnyelv nem jelentette okvetlenül, bizonyos, a virágnyelv kulcsa szerint kifejezendő érzelmeket jelképező virág vagy virágok átnyújtását, elég volt a cél elérésére a megfelelő virág nevének kiejtése vagy leírása. A Pesten a múlt század huszas és harmincas éveiben használatos, németnyelvű „keleti virágnyelv” előszava ezt mondja:

„Ez az elmés és szellemes virágnyelv a legkellemesebb szórakozást nyújtja a művelt személyeknek. Természetesen a virágok maguk nem okvetlenül szükségesek hozzá. Az ember egyszerűen leírja ennek vagy annak a virágnak a nevét, levélformába illeszti és elküldi rendeltetési helyére. Szolgáljon például a következő szerelmes levél:

Gyöngyike!

Narancsvirág: melissza, muskátli: tők, fehér orgona.

Aki a levelet megkapja, a virágnyelv kulcsával megfejti e szavak értelmét és hasonló módon válaszol. Ez a szórakozás levelezés útján, vagy a társaságban szóval is gyakorolható; ha azonban el akarjuk rejtetni mások elől, akkor a levelező felek megállapodhatnak abban, hogy a kiejtett virágnév nem a kulcsnak megfelelő értelmet jelenti, hanem a sorrendben következő, vagy a megelőző virágét. Ha ez a csel két személy titka, senki sem leplezheti le leveleik rejtélyét.

A múlt században egész Európában nagy keletje volt a virágnyelvnek, bizonyítja ezt, hogy mindenfelé nagy számmal jelentek meg azok a kis, alig néhányoldalas könyvecskék, amelyek szerényen viselték a *Virágnyelv* címet. Sem az irodalomtörténet, sem a tudományos irodalom nem méltatta figyelmére és így érthető, hogy legnagyobb részük nyomtalanul elveszett. Hogy a magyar virágnyelv titkait megismerhessem, ellátogattam a Nemzeti Múzeum könyvtárába s ott valóban sikerült három virágnyelv-könyvecskét fel-

kutatni. Nem sok, de éppen elegendő ahhoz, hogy a magyar virágnyelv eredetét és történetét megvilágítsa számunkra.

A múzeum könyvtárában őrzött legrégibb virágnyelv Pesten készült 1830-ban német nyelven. Címe: *Orientalische Blumensprache*. Azonban ez a 16 oldalas füzet már a hatodik, bővített kiadás. Kétségtelen tehát, hogy az első pesti, németnyelvű virágnyelvek a múlt századnak már a huszas éveiben láttak napvilágot. Hogy a névtelen szerző keletinek nevezi virágnyelvét, távolról sem jelenti, mintha valami keleti nyelvből fordította volna. A keleti jelző egészen mást jelent ebben az esetben, jelenti egyrészt, hogy a szerző el akar rejtezőni és portékáját mint valami nagymultú hagyományt akarja a vevő nyakába sózni, másrészt pedig azt is jelenti, hogy az elnyomott szerelmesben a keleti háremek rabjainak gondolatával igyekezik rokonszenvet kelteni, akik akkor divatban voltak s akikről akkor az európai képzelet bűbajos képeket festett.

A múzeum első magyar virágnyelve 1852-ben jelent meg Pesten. Szerzője *Kassay Adolf*, terjedelme 52 kis oldal. A múzeum könyvtárának másik magyar virágnyelve *Legújabb virágnyelv* címmel Debrecenben 1870-ben jelent meg. „Mindkét nembeli ifjúság számára írta s összeszedte *Szél Farkas*.” Noha ez a két virágnyelv nyilván csak csekély töredéke a múlt század folyamán magyar nyelven nyomott enemű könyvecskéknek, mégis érdekes és tanulságos azokat összehasonlítani.

A lélegső, ami a virágnyelvek forгатójának feltűnik, az, hogy ahány szerző, ahány virágnyelv-könyvecske, annyiféle a virágnyelv. Nincsen ezekben a kulcsokban semmiféle egység, hanem minden szerző a maga kedve és ízlése szerint állapította meg, hogy ez és az a virág mit jelent. Csak a tárgykör közös a különféle virágnyelvekben, mindenik a szerelmi élet szolgálatában áll, egyébként azonban teljesen szabadon csapong a szerzők képzelete. Még annyi összefüggés sem állapítható meg, hogy a későbbi szerző egyet vagy mást átvenne elődétől, az ötvenes évek virágnyelvének írója fordítana, valamint a harmincas és huszas évek német virágnyelvéből, avagy a hetvenes években megjelent virágnyelvben láthatnánk némi kölcsönzést az ötvenes évek kiadványaiból.

Mi lehet ennek a magyarázata?

Alig hinném, hogy a helyi szokás. Hogy talán Debrecenben előzőleg kialakult volna a használatban valamely virágnyelv és *Szél Farkas* ezt írta volna meg. Sokkal valószínűbb, hogy a szerzők maguk és tudatosan szerkesztették lehetőleg önállóan a virágnyelvet, még pedig egyszerűen ugyanazon okból, mint amiért az előző szóban a virágnyelvek írói tanácsokat adnak, miként lehet mentől jobban megőrizni a virágnyelven folyó beszélgetés vagy levelezés titkos kulcsát. Mentől több volt a virágnyelv, annál kevésbbé lehetett kinyomozni, hogy a titkos levelezők melyiket használják.

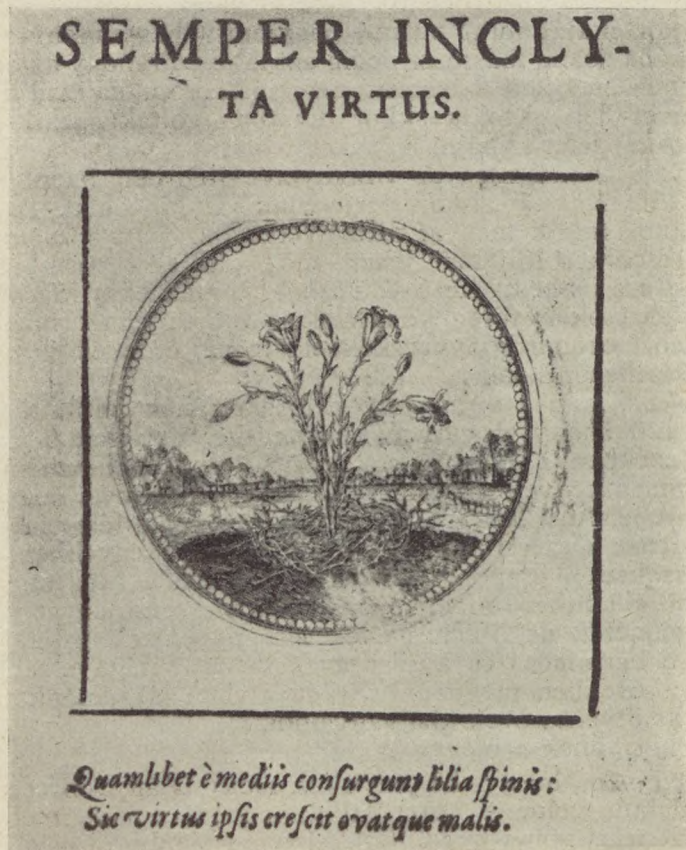
Így aztán, ha valaki nem tudta, hogy melyik kulcsot követik a levelezők, nagyon furcsa dolgokat olvashatott ki a virágnyelven írt levélből. Ha például a címzett fehér orgonát kapott és az árgus szemű kém nem tudta, hogy melyik kulcs szerint kell annak jelentését értelmezni, és így sorra vette a virágnyelveket, alábbi ered-

ményre jutott. A pesti német virágnyelv szerint a fehér orgona azt jelenti:

Ich bin ganz der Deine.

A pesti magyar virágnyelv szerint:

*Vonzalmad kietlen életet mennyé varázsolá,
e varázserő folytonos boldogságot ígér.*

1. kép. A fehér liliom mint jelkép Camerarius munkájában.

A debreceni virágnyelv pedig ezt tanítja a fehér orgona jelentéséről:

*Magyar hölgynek születél,
Aldd érte sorsodat!*

(Garai.)

Ha tehát a lányát féltő mama csak annyit lesett meg, hogy lánya fehér orgonát kapott, ugyan törhette a fejét, vajjon a fehér orgona szerelmi vallomás üzenete, vagy a viszonzott szerelem diadalkiáltása, avagy valamely hazafias lelkű honatya lelkesedése-e.

A baj és a zavar akkor sem volt kisebb, ha a küldő olyan egyszerű falusias virággal is megelégedett, aminő a babvirág. Ha az irigyszívű vetélytárs nem tudott ennél többet, akkor semmit sem tudott, hiszen a pesti keleti virágnyelvben azt találta, hogy a babvirág

Wie oft habe ich dich unbemerkt belauscht,

ami elég ártatlan vallomás. De ha a Kassay Adolf könyvecskéje

2. kép. A nád mint jelkép Camerarius munkájában.

alapján kereste a megoldást, akkor úgy olvasta, hogy a babvirág

A zajos élet kínai elől elvonulva, magányomban is emléked nyugtalanít,

ami esetleg örömsugarat csalt a szemébe. Ha azonban történetesen Szél Farkas virágnyelve nyomán kereste a küldemény értelmét, akkor összehúzhatta szemöldökét, mert a debreceni virágnyelv szerint a babvirág jelentése

Ne tagadd!

Már pedig, aki ezt izeni, az rendesen jól tudja, hogy a tagadás csak látszat.

Mindezek alapján azt is tisztán látjuk, hogy a magyar virágnyelv nem egyszerű fordítása vagy utánzata a német vagy általában a külföldi virágnyelveknek, hanem magyar szerzők önálló munkája, amelyről csak annyiban mondhatjuk, hogy nyugati nyomokon jár, amennyiben a virágnyelv akkor egész Európában divat volt. Még a német nyelven írt pesti virágnyelv sem egyszerű átvétel, hanem Pesten önállóan készült virágnyelvi kulcs, noha szerzője csak német lányt emleget a szövegben.

Különös figyelmet érdemel a debreceni virágnyelv-könyvecske. Nem hiába készült 1870-ben, amikor már szabadabban éltek a legszigorúbb családok lányai is, tehát a virágnyelv inkább csak társasjátéknak számított, és nem hiába készült Debrecenben, olyan nemes törekvéseket árul el, amelyet ma is illik méltányolnunk. Kassay virágnyelvé szerint a basarózsa jelentése

Kacérságod ne igényeljen tiszta érzéseket.

Ellenben Szél Farkas Bajza költeményéből idéz a basarózsa értelmezésére:

*Képeddel alszom el,
Képeddel ébredek;
Kimondhatalan az,
Mit érted szenvedek.*

Amit akkor mindenki ismert és mindenki énekelt.

A virágnyelveken általában mindenütt kimutatható a költők hatása. A múlt század elején a virág nagy szerepet játszott a költészetben, a virágnyelvek írói többnyire költeményekből szedegettek össze virágkulcsukat. De ezt eleinte eltitkolták, a költői szemelvényeket átírták prózába. Természetesen így is megőrizték a táblabíróvilág érzelmes és nyelvújító stílusát. Debrecenben a virágnyelv írója elárulja, honnan szedegette össze virágnyelvét, idézi a kisze-melgetett költemények szerzőit, *Kisfaludyt, Bajzát, Sárosyt, Győrit, Csokonait, Rádait, Berzsenyit, Eötvöst, Aranyt, Papot, Petőfit, Tompát* stb és szedeget a népdalokból is. Sőt az operákig is fel-emelkedik és a császárvirág jelentését a Rigolettóból kölcsönzi:

*Az asszony ingatag,
Csalfa és ledér,
Még bánja holnap,
Amit ma ígér.*

Ezért a csalán, amely Kassay kulcsában egészen prózaian kiáltja

Távozz, — irtódom tőled!

Szél Farkas virágnyelvében Csokonai muzsikáló szavaival kesergi

Csak maradj magadnak!

A nád pedig, amely a pesti szerző munkájában azt hirdeti

*Ingadozásod egy remélt boldogságot, vele egy
életet semmisít meg,*

a költői szárnyalású debreceni virágnyelvben Vörösmarty szavaival mondja

*A leányka gyöngé nád,
Hajlik tőled és hozzád.*

*Noha ezeket a példákat csak taláломra válogattam össze a magyar virágnyelvekből, mégis alkalmasak arra, hogy a virágnyelv eredetének kérdését általánosabb szempontból is megvilágítsák, hogy úgy mondjam, műhelytitkait is elárulják. A nád a hajlékonyság és az ingadozás jele minden virágnyelvben, a csalán az irtózásé. Más hasonló egyezéseket is találunk. A fehér liliom minden virágnyelv-kulcs szerint ártatlanságot jelent, például a német könyvecskében azt mondja

Rein und flecklos sei dein Herz,

Kassay kulcsa szerint

*Az élet ma kedvez, holnap boldogságotól foszt
meg, a sors végzete: egymástól válnunk kell,*

végül a debreceni virágnyelv szerint

Ártatlanságod lefegyverez.

A piros rózsza mindenütt a boldogító igent, a fehér a kegyetlen nem-et jelenti.

A bürök az utálat és a halál jelképe. A pesti német virágnyelv szerint a bürök jelentése

Heiliger Liebe Gewalt, wich dem Tode noch nie!

Kassay így magyarázza a bürök szavát

Ne fuss tőlem, én is a természet teremtménye vagyok.

Szél nem ismeri a bürköt, helyette a csomorikát vette fel beszélő virágai közé, nyilván, hogy verselő szenvedélyét kielégíthesse, mert ezt így idézheti

*Ki az urát nem szereti,
Csomorikát főzzön neki!*

A rozmaring az esküvő ígérete. A német virágnyelv szerzője kerekén kimondja, hogy a rozmaring a legünnepélyesebb szerelmi ígéret

Bald führ ich dich zum Altar,

Kassay ezt így fogalmazza meg

*Forrjon egybe szivünk Isten oltára előtt
s legyünk egymásé,*

Hogy azonban a virágnyelvek írói néha még ilyen esetekben is függetlenítették magukat, azt *Szél* virágnyelv-kulcsa éppen a rozsmaringban feltűnően mutatja, *Szél* ugyanis nem vesz tudomást a rozsmaringban rejlő ünnepélyes ígéretről, szerinte a rozsmaring csak üres bók, amelyhez *Pap Endre* költeményéből idézi

*A virág ha kivirul
És a leány ha már szeret,
Olyan szépek, mintha éppen
Lehozták volna az eget.*

Ez és hasonló kivételek azonban annál feltűnőbbé teszik a különféle szerzők virágnyelveiben mutatkozó egyezéseket, amelyek alapján fel kell vetnünk itt azt a kérdést: vajjon honnan származnak ezek az egyezések, vajjon miben rejlik a magyarázata annak, hogy sok virág mindenféle virágnyelvben egészen azonos vagy legalább rokon jelentésű, noha kétségtelen, hogy a szerzők nem egymástól másolták a maguk virágnyelvét és éppen nem törekedtek egységre, hanem ellenkezőleg, mentől nagyobb mértékű különfélésegre.

Az a jelenség, amely ebben a kérdésben rejlik, nagyon valószínűvé teszi, hogy a virágnyelv olyan jelképeken alapul, amelyek hosszabb történeti fejlődés folyamán alakultak ki és bizonyos részük általános kincsévé lett az emberi kultúrának. Ha tehát a felvetett kérdésre feleletet keresünk, meg kell vizsgálnunk, milyen szerepet játszott az emberiség életében a virág mint jelkép.

A XVII. és XVIII. század nem nevezhető polgári századnak olyan értelemben, mint a következő XIX. Az élet ekkor főként a fejedelmi udvarokban lüktetett és a legfőbb szerepeket a nemesség töltötte be. A nemességnek és fejedelmeknek egészen más volt az ízlése, mint a polgárságnak, ennél fogva természetesen más volt ezekben a századokban a tudomány, a művészet és a divat is. Más volt ennek megfelelően a virágnyelv is.

A XIX. század polgári virágnyelve nagyon szűk körre, a szerelemre szorult össze és egyáltalában nem számított komoly tudománynak vagy művészetnek. A megelőző századokban a jelképek és a jelvények tana nagyon komoly tudomány szerepét töltötte be, hatalmas és vaskos kötetek maradtak ránk azokból az időkből *Symbolographia* címmel. Az egyik *Symbolographia* szerzője, *Boschius Jacobus*, jézustársasági atya 1702-ben így határozta meg ennek a tudománynak fogalmát és jelentőségét: „Ars symbolica, quam aliqui philosophiam imaginum, idioma heroum alii, vel equestri notabilitati ac principum aulis propriam scientiam vocarunt...”

A jelképek tudománya két forrásból vette tárgyait, a jelmondatokat a régi költőkből és bölcselőkből, a jelképeket pedig részben a természetrajzokból. Hogy a természeti tárgyak sorából nem maradtak ki a növények sem és ezek sorában ott találjuk a virágokat is, könnyen érthető. És ha átlapozunk néhány *symbolographiát*, viszontlátjuk a XIX. század polgári virágnyelvének nagyon sok virágát. Ebben a környezetben természetesen többnyire más jelentés fűződik ezekhez a virágokhoz, mint szerelmi. Többnyire a hősi élet jelenségeivel kapcsolódik a virág is, mint általában a *symbolo-*

graphiák többi jelképei, mert hiszen abban a korban a szerelem, már tudniillik a XIX. században divatossa lett polgári szerelem, nem játszott komoly szerepet, az udvari életben a hatalom fitogtatása, az intrika, a hősiesség, a politika és más effélék érdekelték az embereket.

De azért mégsem tagadható meg bizonyos kapcsolat a nemesi jelképtan és a polgári virágnyelv között. A Nemzeti Múzeum könyvtára több példányban és kiadásban őrzi *Camerarius Ioachimus* jelképtanát, amely 1661-ben jelent meg Frankfurtban: *Symbolorum et emblematum centuria* címmel. Mind magyarországi elődök hagyatéka, ami bizonyítja, hogy ezt a könyvet a magyarok is sokat forgatták.

Camerarius munkája négy részből áll, mindenik 100—100 lapos és az első centuria tartalmazza a növényi jelképeket, ezért ennek *Symbolorum et emblematum ex re herbaria desumptorum centuria una collecta* a címe. Sorra vonulnak el itt szemünk előtt a fák után annak a kornak divatos virágai, a rózsza, liliom (1. kép), tulipán, boglárka, napraforgó, császárkorona, sáfrány, mák, oleander, aloé stb. és viszontlátjuk a csalánt, nádat (2. kép) és több más a virágnyelvben is szereplő igénytelenebb növényt. Jelentésükre nézve legyen elég alábbi néhány idézet:

Csalán: *Leviter si tangis, adurit.*

Anemone: *Brevis est usus.*

Tulipán: *Langvesco sole latente.*

Liliom: *Semper inclyta virtus.*

Nád: *Flectimur non frangimur.*

Basarózsza: *Caduca voluptas.*

Napraforgó: *Non inferiora secutus.*

Tök: *Cito nata cito pereunt.*

Rózsza: *Aliter coelestia durant.*

Látható ezekből, hogy a nád itt is a hajlékonyságot, a csalán az irtózást, az anemone a hullatagságot, a liliom az erényt jelenti. Miként a legtöbb virágnyelvben is. Kétségtelen tehát, hogy a virágnyelvek írói a virágokat mint jelképeket sok tekintetben az előző századoktól örökölték s maguk csak annyiban változtattak, hogy a változott viszonyoknak megfelelően a polgári életben nagy szerepet játszó érzelmes szerelem eszközévé módosították.

Ámde a virágnyelv eredetének nyomozásában még itt sem kell megállanunk. A régebbi századoknak is volt virágnyelve. Azokban az időkben főként a vallás jelenségei állottak az élet központjában, ennél fogva a virágnyelvet is ott kell keresnünk. Magyar nyelven Pécsi Lukács jézustársasági atya írta meg ennek a vallási virágnyelvnek a könyvét. Pécsi munkájának címe: *Az keresztyén szűzeknek tisztességes koszoruja, melyben minden ő jóságos erkölcsük az közönséges virágok által kijelentetnek és képezetnek.* Megjelent 1591-ben Nagyszombatban. Miként a cím jelzi, ez a virágnyelv az erkölcsstan virágnyelve. A virágok száma természetesen jóval kevesebb, mint a symbolographiákban, miként a symbolographiákban is kevesebb, mint a XIX. század virágnyelv-könyvecskéiben. A XVI. században még hiányzott a kertekből az a sokféle

virág, amelyet a törökök és az idegen világrészek ajándékoztak Európának. Éppen mert Pécsi könyvecskéje csak húsz virágot sorol fel, könnyen áttekinthetjük a virágok erkölceinek jelentését.

kankalin (sárga fű): az isten ígéjéhez és szolgálatjához való
jó kedv és szeretet,
szekfű: hogy az istent és szent ígét igazán ismerjük,
viola: istenhez való fiúi félelem,
ibolya (kék ivola): alázatosság,
ciprus: imádság,
majoranna: hálaadás,
csombor: az igaz hitnek nyíltan való vallása,
kövi-róza (Boldogasszony rózsája): szüleikhez való szükség-
séges tisztelet,
bécsi fű: dolgozódás,
árvácska (tarka ivola): emberséges magatartás,
bársonyvirág: nyájasság,
bazzalikum: irgalmasság,
róza: szemérmesség és tökéletesség,
büdöske (borsoló szekfű): az testnek és ruhának tisztán
való tartása,
ruta: mértékletesség és józanság,
rozmarin: az leányzóknak tisztaságuk,
levendula: meglegeedés és takarékoság,
nárcisz: adakozás,
izsóp: hűség és állhatatosság,
százszorszép (rukerc): hallgatás.

Pécsi Lukács erkölcsi virágnyelve nyugati eredetű. Maga mondja könyvecskéje címlapján: „idegen nyelven írókat követvén, magyarul írta Péchi Lukács”. Még címét is németből fordította, és pedig Martini Lucas 1581-ben „*Der christlichen Jungfraun Ehrenkränzelein, darinnen alle ire tugenten durch die gemeine Krantzblümlein abgebildet und erklet werden*” című munkájából.

De Pécsi virágnyelvével még nem kell lezárunk a magyar virágnyelv fejlődéstörténetének nyomozását. Visszatekinthetünk korábbi középkori századokba is, hiszen tudjuk, hogy a közép-európai kertek eredete körülbelül a VIII. századig történeti adatokkal követhető, a XV. században pedig már aránylag eléggé magasfokúnak mondhatjuk a közép-európai virágkultuszt.

Sajnos, a magyar középkor emlékei olyan ritkák, mint a fehér-holló és így nagyon kevéssel meg kell elégednünk, ha nem akarjuk elhagyni a történeti bizonyosságot és nem akarunk rálépni a romantika útvesztő mezejére. Mindössze két adat az, ami bizonyítja, hogy eleink már a középkorban is ismerték a virágot mint jelképet. — Az egyiket vitéz Házi Jenőnek köszönjük, aki nemrégiben közölte a Magyar Nyelvben az egyetlen pontosan datálható virágéneket, amelyet Gugelweit János soproni jegyző valamikor az 1490-es években jegyzett föl és amely így hangzik:

Virág tudjad, tőled el kell mennem,
És te éretted kell gyászba elteznem.

A másik még ennél is rövidebb. Jakubovich Emil megállapította, hogy Virág már 1390-ben magyar női név volt.

Ilyen egyszerű kezdettel indult útjára a magyar virágnyelv.

Ha pedig még itt sem állunk meg és ennek a szerény kezdetnek is kíváncsiak vagyunk eredetére, rámutathatok a középkori Mária-kultuszra. Máriát nevezték eleinte a középkorban virágnak, később pedig, mikor a földi hajadonokat is megtisztelték a virág névvel és a virágos Mária-dalok profán szájakon virágénekekké világiasodtak, Mária volt a virágok virága.

A középkornak ez az egyszerű virágnyelve átvezet a virág-kultusz terére és ezzel másféle kapcsolatok vizsgálatára irányítja figyelmünket, amelyek révén a magyar és általában az európai virágnyelvet összehasonlíthatjuk a görög-római, a keleti mediterrán, sőt az indiai-keletázsiai kultúrák virágnyelvével. Azonban ennek kifejtése már a virágkultusz című fejezetbe tartozik.

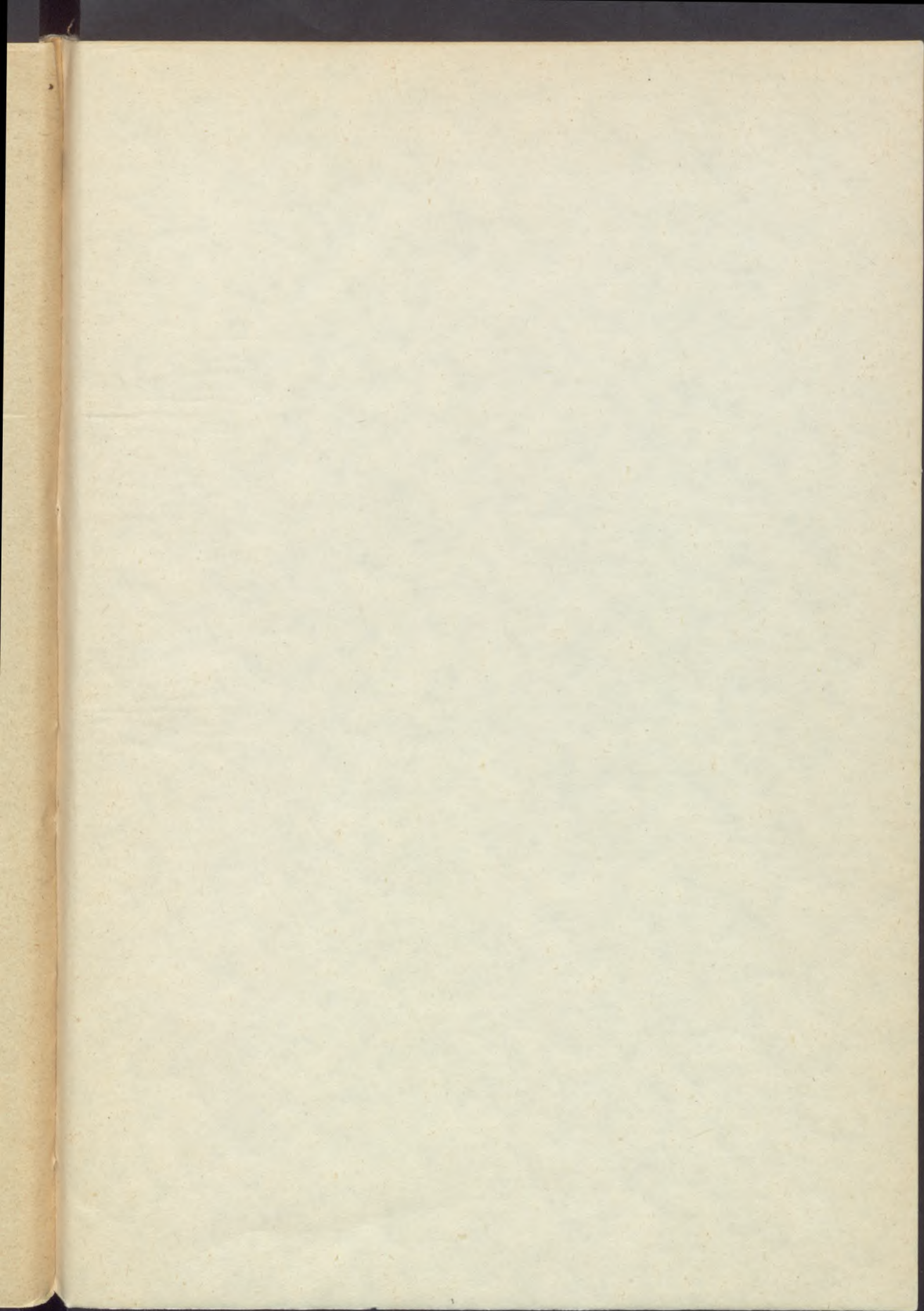
*

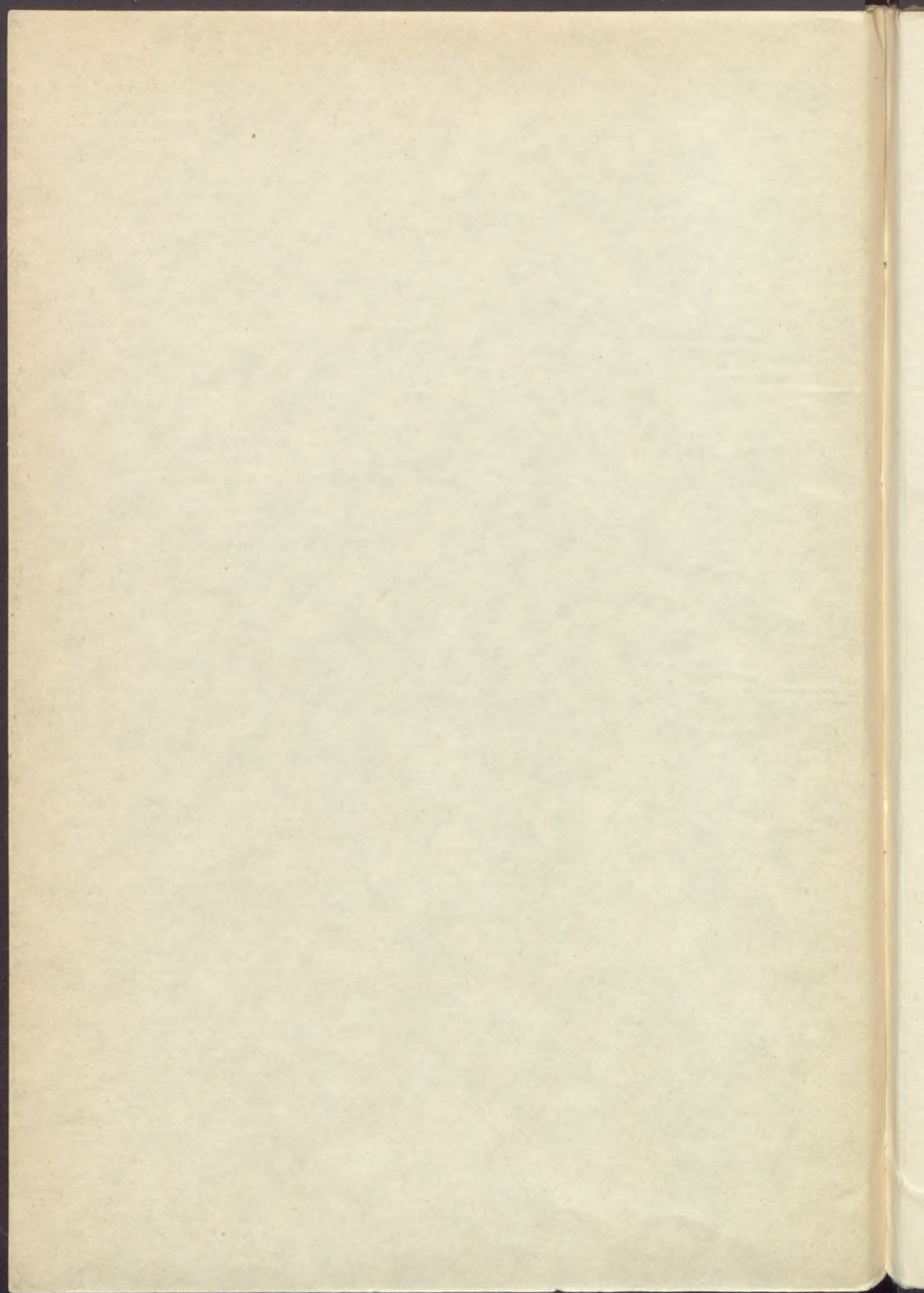
(*Deutscher Auszug.*) Die Blumensprache ist ein Produkt der Biedermeierzeit, also jetzt ungefähr hundert Jahre alt. Die Blumensprache war in den dreissiger Jahren des vergangenen Jahrhunderts die Liebeskorrespondenz bürgerlicher Jugend, die Liebessprache mit Geheimschlüssel. Später — in der zweiten Hälfte des Jahrhunderts — wurde sie eher zu dessen Gesellschaftsspiel. Drei interessante Dokumente der ungarischen Blumensprache werden in der Bibliothek des Nationalmuseums aufbewahrt. Das eine ist die in Pest im Jahre 1830 schon in sechster Auflage erschienene, deutschsprachige „Orientalische Blumensprache“, das zweite ist Adolf Kassays Büchlein „Virágnyelv“ (Blumensprache), welches in 1852 in Pest herauskam, das dritte ist Farkas Szélls 1870 in Debrecen erschienene „Legújabb virágnyelv“ (Neueste Blumensprache). Obwohl in jenen Zeiten die Blumensprache in ganz Mitteleuropa Mode war, so sind die erwähnten Werke — welche bloss einen geringen Bruchteil der in Ungarn erschienenen Blumensprachen bilden — doch ziemlich selbständige, von einander sehr abweichende Schöpfungen. Besonders auffallend ist die Blumensprache des Farkas Széll, welcher den Blumenschlüssel mit den Worten ungarischer Dichter auszudrücken bestrebt ist. Die Autoren der Blumensprachen streben bewusst die Verschiedenheit an, um die Entzifferung des Sinnes der geheimen Liebeskorrespondenz für jene, die den von den korrespondierenden Personen festgestellten Schlüssel der Blumensprache nicht kennen, unmöglich zu machen.

Die Blumensprache fusst, wie allgemein in Europa, auch in Ungarn auf alten geschichtlichen Überlieferungen. Die Blume hatte allzeit irgend einen symbolischen Sinn, doch verwendete natürlich jede Zeit auf ihre Art die sinnbildliche Erklärung der Blumen. So stellte zum Beispiel das XVII. und XVIII. Jahrhundert, also die Barockzeit, diese Symbole in den Dienst des Heldenlebens. Die Blumensprache des Barock befindet sich in den „Symbolographia“ betitelten Werken, solche sind die lateinischen Werke des Ioachim Camerarius und des Jacobus Boschilus in der Bibliothek des Nationalmuseums. Die Symbolographien waren an den Fürsten- und Adelshöfen gebräuchlich wobei deren Verfasser die Wahlsprüche der alten Autoren und Dichter verwendeten und die Sinnbilder aus alten Naturbeschreibungen abzeichneten. In diesem Gedankenkreis ist die Blume nicht das Symbol der Erscheinungen des Liebes sondern des Heldenlebens. Noch früher, im XVI. Jahrhundert und im Mittelalter war die religiöse Blumensprache in Mode, deren charakteristischestes ungarisches Produkt Lukács Pécsis „Az keresztyén szűzeknek tisztességes koszorúja“ (Der christlichen Jungfrau ehrbarer Kranz) betiteltes und 1591 in Nagy-

szombat erschienenes Werk ist. Im Mittelalter finden wir in dem Marienkult und in den Blumenliedern die Blume als Gleichnis wieder. Die in den ältesten Sprachdenkmälern mit ungarischer Beziehung als Frauennamen verwendeten Blumenbenennungen können als der Keim der ungarischen Blumensprache angesehen werden, welcher sich später, im Laufe der geschichtlichen Entwicklung zu einer reichen Blumensprache ausbildete.

Rapaics Raymund.

1972 MAJ 16

